

Dziady część III

AUTOR: Adam Mickiewicz (1798 – 1855)

Wieszcz narodowy, ojciec polskiego romantyzmu tworzył lirykę („Sonety Krymskie”), epikę („Pan Tadeusz”), dramat („Dziady”). Żył w czasach zaborów, przebywał na emigracji, w jego dziełach często pojawiają się wątki patriotyczne.

STRESZCZENIE

PRZEDMOWA

Jest to zapowiedź tego co się wydarzy. Autor mówi to o martyrologii narodu polskiego. Porównuje go do rzezi niewiniątek, a jako głównego winowajcę wskazuje cara Aleksandra I oraz senatora Nowosilcowa.

DEDYKACJA

Adam Mickiewicz dedykuje III część „Dziadów” swoim zmarłym przyjaciołom: Janu Sobolewskiemu, Cyprianowi Daszkiewiczowi, Feliksowi Kułakowskiemu.

PROLOG

Akcja toczy się 1 listopada 1823 roku w Wilnie w klasztorze Bazylianów, który jest zamieniony na więzienie. Więzień śpi (Gustaw) a nad nim o jego duszę walczą dobre i złe duchy. Gustaw budzi się z poczuciem, że niedługo zostanie uwolniony oraz świadomością niejasnej misji, którą ma do wypełnienia. Na ścianie celi pisze: „Tu zmarł Gustaw (...), narodził się Konrad” (po łacinie).

SCENA I

Akcja dzieje się w Wigilię Bożego Narodzenia 1823 roku. W celi Konrada zbierają się więźniowie. Rozmawiają o prześladowaniach. Na końcu sceny Konrad zaczyna śpiewać pieśń zemsty „Zemsta, zemsta, zemsta na wroga, / Z Bogiem i choćby mimo Boga”, czyli wygłasza Małą Improwizację. Widzi siebie jako orła, który „sokolim okiem” przejrzy boskie wyroki, przylatuje kruk (symbol pychy), który płacze myślą Konrada. Więźniowie rozchodzą się do swoich celi.

SCENA II

Czyli Wielka Improwizacja. Konrad uważa się za równego Bogu, chce być przywódcą narodu. Bluźni wobec Boga, ma zamiar nazwać go carem, lecz pada zemdlony, a słowa te wypowiada szatan.

SCENA III

Konrad leży nieprzytomny. Do jego celi wchodzi ks. Piotr, który przeprowadza nad więźniem egzorcyzmy. Z rozmowy z diabłem dowiaduje się o młodym Rollisonie, który torturowany w trakcie śledztwa, chce popełnić samobójstwo.

SCENA IV

W wiejskim domu pod Lwowem młoda kobieta – Ewa ma widzenie, które zapowiada duchowy ratunek dla Konrada.

SCENA V

Ksiądz Piotr wraca do swojej celi po egzorcyzmach. Kładzie się krzyżem i modli się. Ma widzenie, w którym Polska jawi się jako Chrystus narodów jest to zapowiedź zbawiania ludzkości (mesjanizm). W jego widzeniu pojawia się również tajemniczy przywódca o imieniu „czterdzieści i cztery”.

SCENA VI

Szatani dręczą senatora snami.

SCENA VII

Akcja odbywa się w warszawskim salonie. Przy drzwiach stoją młodzi patrioci rozmawiają po polsku o prześladowaniach i cierpieniu narodu. Piotr Wysocki porównuje naród polski do lawy. Przy stolikach siedzą arystokraci i rozmawiają po francusku, los Polski jest im obojętny.

SCENA VIII

Odbywa się bal u senatora. Na przyjęcie przybywa niewidoma matka Rollisona i prosi senatora o możliwość zobaczenia się z synem. Ten początkowo udaje, że nie wie o kim mowa, potem obiecuje, że będzie o nim pamiętał. Doktor – współpracownik Nowosilcowa radzi, aby w celi Rollisona otworzyć okno, aby mógł popełnić samobójstwo, a jeśli będzie się opierał to go wypchnąć. Ksiądz Piotr zostaje uderzony w twarz przez Pelikana, a później przez Bajkowa, przepowiada im śmierć. Na balu ponownie pojawia się matka Rollisona, która właśnie dowiedziała się o ciężkim stanie, w którym właśnie znajduje się jej syn na skutek niedawnych wydarzeń. W tym samym czasie przychodzi wiadomość o śmierci Doktora poprzez

uderzenia piorunem. Zmieszany Nowosilcow pozwala księdzu na widzenie z rannym Rollisonem. Gdy ks. Piotr wychodzi z sali spotyka prowadzonego na śledztwo Konrada i daje mu wskazówkę – podczas wygnania ma on poszukać w tłumie obcych ludzi człowieka, który przywita go słowami „w Imię Boże”.

SCENA IX

Akcja dzieje się rok po wydarzeniach opisanych w prologu. Odbywa się noc dziadów. Na cmentarzu przebywa kobieta i Guślarz. Pojawia się widmo Doktora, potem Bajkowa. Mimo wezwań nie pojawia się duch wyczekiwany przez kobietę. Pojawiają się kibitki, które wywożą więźniów na Syberię. W pierwszej jedzie człowiek, którego kobieta rozpoznaje „On!” jest to Konrad ma krwawy ślad na czole – symbol walki z Bogiem.

USTĘP

Jest to zbiór liryków (wierszy).

Droga do Rosji – opis mijanego krajobrazu.

Przedmieścia stolicy – kibitki dojeżdżają powoli do Petersburga, miasto jest opustoszałe

Petersburg – miasto zbudowane na niedostępnych ziemiach, jego budowle są odwzorowaniem budowli Paryżu, Amsterdamu, Rzymu, Wenecji i Londynu (miasto zbudowane z powodu zachcianki cara). Pielgrzym odłącza się od grupy zesłańców, podchodzi do niego tajemniczy mężczyzna, wyrwany z zamyślenia Pielgrzym ucieka.

Pomnik Piotra Wielkiego – rozmowa Pielgrzyma z „wieszczem narodu ruskiego” pod pomnikiem. Wieszcz opowiada o powstaniu pomnika, porównuje dwóch władców, a swoją wypowiedź kończy słowami świadczącymi wiarę w upadek carskiej tyranii.

Przeгляд Wojsk – opis wykonywanego przez cara osobiście przeglądu wojsk.

Dzień przed powodzią petersburską 1824. Oleszkiewicz – wieczorem dzień przed powodzią brzegami rzeki przechadza się grupa polskich zesłańców, spotykają Oleszkiewicza pogrążonego w lekturze, który wypowiada niezrozumiałe proroctwa i odchodzi, a za nim Pielgrzym. Oleszkiewicz zatrzymuje się na placu i zaczyna głosić o zagładzie cara i końcu tyranii, nagle orientuje się, że nie jest sam i odchodzi.

DEDYKACJA USTĘPU

Autor dedykuje przyjaciołom Moskałom.

DO PRZYJACIÓŁ MOSKALI

Podmiot liryczny wyraża swój ból po tragedii rosyjskich rewolucjonistów oraz składa im hołd.

GENEZA

Dziady część III powstały w Dreźnie i są odpowiedzią Adama Mickiewicza na upadek powstania listopadowego. Autor nie wziął w nim udziału osobiście, dlatego emigranci wytykali mu tchórzostwo. Utwór jest próbą rozliczenia się Mickiewicza z samym sobą, ze swoją przeszłością, ale jednocześnie – próbą odnalezienia się w nowej, popowstańczej już, rzeczywistości. W swoim dziele wraca pamięcią do prześladowania Filomatów i Filtratów, czyli organizacji studenckich, w których brał udział (wątek biograficzny).

TYTUŁ

Tytuł wszystkich części „Dziadów” odnosi się do nazwy uroczystości pogańskiej, na której są przywoływane duchy zmarłych już osób, aby im pomóc w szybszym dotarciu do nieba.

NAJWAŻNIEJSZE INFORMACJE

Rodzaj literacki: dramat

Gatunek literacki: dramat romantyczny

Czas akcji: rozpoczyna się 1 listopada 1823 roku i trwa rok

Miejsce akcji: Wilno, Warszawa, Lwów, Petersburg

Najważniejsi bohaterowie: Konrad, ksiądz Piotr, młodzież polska, Nowosilcow

Problem: martyrologia Polaków, koncepcja zdobycia niepodległości przez Polskę

Data wydania i miejsce powstania: Drezno, 1832 r.

Epoka: romantyzm

BOHATEROWIE

Gustaw/Konrad – główny bohater w prologu przechodzi metamorfozę z romantycznego kochanka (którego poznajemy w IV części „Dziadów”) w bojownika o sprawę narodową.

Ksiądz Piotr – pokorny bernardyn, obdarzony darem prorokowania, przeprowadza egzorcyzm na Konradzie, widzi Polskę jako Chrystusa narodów (mesjanizm)

Senator Nowosilcow – komisarz carski, inspirator śledztwa przeciw organizacją studenckim w Wilnie, oddany carowi, ale jednocześnie bał się go (istniał w rzeczywistości)

Pani Rollison – niewidoma kobieta, która prosi Nowosilcowa o widzenie z torturowanym synem lub o możliwość o posłanie do niego księdza

Jan Rollison – młody student nieludzko torturowany w więzieniu

Ewa – młoda kobieta, która w domu pod Lwowem doświadcza mistycznej wizji

Popiecznicy senatora: Pelikan, Bajkow, Doktor (wzorowany na ojczymie Juliusza Słowackiego – Auguste Becu, obaj zgineli tą samą śmiercią)

Kapral – dobry człowiek, pozwala więziom na wspólne świętowanie wigilii

Towarzystwo stolikowe – damy, literaci, generałowie, arystokraci

Towarzystwo przy drzwiach – patrioci (młodzież, Adolf, Piotr Wysocki)

Guślarz i Kobieta – biorą udział w ostatniej, IX scenie „Dziadów”

BOHATER ROMANTYCZNY – KONRAD

- Jest samotnikiem „Samotność – cóż po ludziach, czym śpiewak dla ludzi?”
- Przechodzi metamorfozę z nieszczęśliwego kochanka w patriotę walczącego o wolną ojczyznę
- Jest poetą, wybitną jednostką, świadomy wartości swojego talentu, porównuje się do Boga
- Jest buntownikiem „Depczę was, wszyscy poeci, wszyscy mędrcy i proroki”
- Zdolny do bluźnierstwa wobec Boga
- Chce „rządu dusz”, chce zastąpić Boga, być ponad nim
- Jest romantycznym Prometeuszem – chce samodzielnie zbawić naród, oddać siebie dla innych

DRAMAT ROMANTYCZNY

Otwarta kompozycja utworu	Zakończenie nie zawiera ostatecznego wyjaśnienia dalszych losów głównego bohatera
Zerwanie z klasyczną zasadą trójjedności (czasu, akcji, miejsca)	Akcja trwa rok Miejsca akcji są odległe od siebie Akcja jest szczątkowa, pourywana
Sceny zbiorowe	Na scenie pojawia się duże grupy postaci
Brak łańcucha przyczynowa skutkowego	Kolejne sceny nie wynikają bezpośrednio z poprzednich
Wprowadzenie na scenę duchów	W akcji utworu pojawiają się zjawiska fantastyczne
Ludowość	Odwoływanie się do ludowych wierzeń – obrzędy dziadów
Kreacja bohaterów	Główny bohater jest bohaterem romantycznym, dlatego cechuje się byciem wybitną jednostką, poetą
Asteniczność dramatu	Jest niezwykle trudny do przedstawienia na scenie

WIELKA IMPROWIZACJA

Jest to monolog Konrada, który wygłasza będąc nie do końca świadomym swoich słów i czynów. Główny bohater jest/uważa się za poetę, jednostkę wybitną. Jest on samotny, ponieważ jest ponad ludzi. „Samotność – cóż po ludziach czym śpiewak dla ludzi? / Gdzie człowiek, co z mej pieśni całą myśl wysłucha?”. Ludzie nie rozumieją tego Konrad co ma sobą do zaprezentowania. Ma on duże poczucie własnej wartości „Ja mistrz” oraz porównuje się do Boga, a wręcz poczuwa się lepszy od niego. „Ja czuję nieśmiertelność, nieśmiertelność tworzę. / Cóż Ty większego mogłeś zrobić Boże?”. Świadczy to o ogromnej pysze jaką charakteryzują się Konrad. Ma poczucie wzięcia na swoje barki przewodnictwa ludźmi. Ogłasza, że Bóg jest tylko mądrością, on natomiast może również czuć „Ja kocham cały naród! – objąłem w ramiona / Wszystkie przeszłe i przyszłe jego pokolenia”. Zaczyna żądać od Boga władz nad światem i ludźmi „Daj mi rząd dusz!”. Niczym Chrystus pragnie wziąć na siebie całe brzemień grzechów „Ja i ojczyzna to jedno. / Nazywam się Milijon – bo za miliony /

Kocham i cierpię katusze”. Bóg cały czas milczy, nie odpowiada Konradowi, co doprowadza go do jeszcze większego szału. Ma zamiar wypowiedzieć najgorsze, największe bluźnierstwo, czyli nazwać Boga carem, jednak pada zemdlony. To szatan za niego wypowiada ostateczne słowa.

PROMETEIZM

Prometejską postawę w III części „Dziadów” przyjął Konrad w *Wielkiej Improwizacji*. Zbuntował się przeciwko Bogu, aby móc ocalić ludzi. Zrobił to z poczucia miłości oraz bezinteresowności wobec ludzi.

Prometeusz to mitologiczny tytan, który stworzył człowieka (ulepił go z gliny z domieszką łez) i dla niego wykrał ogień. Skazano go na karę za sprzyjanie się ludziom z jednoczesnym przeciwstawianiu się Bogom. Ogromny orzeł codziennie przylatywał i wyrywał mu wątrobę, która odrastała mu w nocy.

MESJANIZM

Pochodzi od imienia Mesjasz, który został wysłany przez Boga do Izraelitów, aby zbawić ich naród.

W III części „Dziadów” mesjanizm da się dostrzec w *Widzeniu Księdza Piotra*. W jego wizji „Polska Chrystusem narodów”, jest to zapowiedź zbawienia ludzkości poprzez męczeństwo narodu polskiego, a jego wybawcą ma być tajemniczy mąż o imieniu „czterdzieści i cztery”.

MARYROLOGIA

Czyli męczeństwo. Akcja utworu rozgrywa się w latach 1823-24, a więc w czasie prześladowań, jakie spadły na zrzeszoną w tajnych związkach młodzież litewską i polską. Widoczne nawiązanie do martyrologii znajduje się w *Przedmowie*, autor porównuje tam prześladowania młodzieży wileńskiej do biblijnej rzezi niewinności. Kiedy to Herod pragnął zgładzić nowo narodzonego Jezusa, zabijając po drodze wszystkich nowonarodzonych, niewinnych chłopców. W dalszej części utworu znajdują się liczne relacje o prześladowaniach młodzieży, które wynikają z rozmów bohaterów. Bardzo dobrze obraz męczeństwa młodych osób można dostrzec w wątku Rollisona.

MOTYWY LITERACKIE

CIERPIENIE

- wątek pani Rollison oraz jej torturowanego syna Jana
- cierpienia pozostałych więźniów, torturowania, historia Cichowskiego

ZNIEWOLENIE

- prześladowani Polacy są więzieni i nie mają szansy na uczciwy proces
- Polska jest zniewolona przez zaborcę

PATRIOTYZM

- w dedykacji - wprost powiedziano, że utwór poświęcony jest ludziom ciemniżonym za miłość do ojczyzny
- słowa Wysockiego o narodzie polskim - jego część kocha ojczyznę i będzie o nią walczyć
- Konrad kocha kraj: „Teraz duszą jam w moją ojczyznę wcielony; / Ciałem połknąłem jej duszę, Ja i ojczyzna to jedno.”

NAWIĄZANIA DO BIBLI

- widzenie Ewy
- sen senatora
- widzenie ks. Piotra
- anioły i szatany, np. Anioł Stróż, Duchy Nocne walczące o duszę Konrada w scenie I (psychomachnia)

SEN

- Senatorowi Nowosilcowowi śni się najpierw, że jest uwielbiany przez cara, a następnie, że popadł w niełaskę. Ta wizja ukazuje, że jest uzależniony od pochwał władcy i liczy na zaszczyty. Snem kierują złe duchy - pilnują, aby przypadkiem nocne męczarnie nie ostrzegły senatora i nie skłoniły do zmiany zachowania.

WŁADZA

- Nowosilcow wykorzystujący władzę do prześladowania Polaków
- władza nad Polakami, którą chce osiąść Konrad
- władza sił piekielnych nad duszą ludzką (np. we śnie senatora)

BUNT (PROMETEIZM)

- Konrad buntuje się przeciwko Bogu (zarzuca mu bierność), chce się poświęcić dla dobra kraju i odzyskać dla ojczyzny wolność

JEDNOSTKA WYBITNA

- bohater uważa się za osobistość przerastającą, będącą ponad innych

POETA

- Konrad jest poetą, snuje refleksje na temat natury słów i tego, że nie są w stanie w pełni oddać myśli człowieka

SAMOTNOŚĆ

- Konrad czuje się opuszczony i niezrozumiany przez ludzi

BÓG

- Bóg - ukazany jako nieczuły i zły władca - nie liczy się dla niego los ciemionych Polaków

SPOŁECZEŃSTWO

- towarzystwo stolikowe (damy, generałowie, literaci) - kosmopolityzm, umiłowanie cudzoziemszczyzny, brak zainteresowania losami ojczyzny
- towarzystwo przy drzwiach - młodzi patrioci, dla których ważne są losy kraju. Tu padają słynne słowa: „Nasz naród jak lawa...”

BAL

- przyjęcie u senatora

ODWAGA

- Konrad buntuje się przeciw Bogu

ŚPIEW

- Konrad wyśpiewuje Pieśń Zemsty

MŁODOŚĆ

- prześladowani są głównie młodzi ludzie; więźniowie starają się wybrać spośród siebie jednostki najmniej przydatne - ludzi starszych i samotnych i ich poświęcić - młodość jest zatem wartością

PRZYJAŃ

- dedykacja oraz scena I udowadniają, jak ważne więźniowie w scenie pierwszej się wspierają